

## עלון בני דוד – פרשת ויקהל

### השוויון והשוני

הרב נתנאל אלישיב

האם מסים צריכים להיות רגריסיביים, כלומר כולם משלמים את אותו אחוז מס על מוצר נתון (כמו מס ערך מוסף), או פרוגריסיביים, כלומר ככל שהכנסתך גבוהה כך אחוז המס שתשלם יהיה גבוה יותר (כמו מס הכנסה)? יש תיאוריות כלכליות שונות ומהן נגזרות תשובות שונות לשאלה זו, אבל אנו רואים שהתורה עושה שימוש בשתי השיטות.

בפרשת 'כי תשא' הוזכרנו ביחס לתרומת מחצית השקל (שמות ל ג):

**"הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצֵיט הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת תְּרוֹמַת ד' לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם."**

אולם בפרשת 'ויקהל' נאמר (שמות לה ה):

**"קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוֹמָה לְד' כָּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיֵאֶה אֶת תְּרוֹמַת ד' זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת."**

מדוע התורה נוקטת בשיטות שונות בשני המקרים? לפי איזה קריטריון נקבע מתי לגבות מס באופן א' ומתי באופן ב'?

קודם כל, תרומת מחצית השקל נועדה לכפרה, עד שהיא נקראת 'כסף כיפורים' (שמות לו טז):

**"וְלִקְחֹתָ אֶת כֶּסֶף הַכִּפּוּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי ד' לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם."**

בכפרה ובזיכרון לפני ד' כולם שווים! ערכו האמיתי של האדם נקבע לפי מעמדו המוסרי, ובכך אסור שיהיה הבדל בין הבריות שנובע מן המצב הכלכלי שלהן.

מאפיין נוסף של מחצית השקל מבואר בדברי 'דעת זקנים מבעלי התוספות' (על שמות לו טו):

**"שלא יוכל העשיר לומר חלקי גדול במקדש יותר ממך."**

בית המקדש הוא מוסד מכונן בקיומו של עם ישראל. ההשתתפות בהקמתו היא כמו 'כרטיס חבר' בבית הלאומי. גם בדברים מסוג זה, לא נרצה הפליה על רקע כלכלי. כולם שותפים בעצם ההוויה הלאומית, כולם שותפים בעצם ההשתייכות אל הקודש, ובלשון האלשיך שם: **"כי כולם שוים לפניו יתברך"**.

אולם לאחר השתתת הקיום הלאומי על יסוד השוויון, מוכרחים לאפשר לשונות לעשות את שלה. בני האדם שונים ביכולותיהם, בכשרונותיהם וגם במצבם הכלכלי. כך היה, כך הווה וכך יהיה, וכל חברה שניסתה לכפות שוויון קיצוני בין כל מרכיביה נחלה כישלון ויצרה עוולות נוראות, כי השונות והייחוד הם בסיס הצמיחה של כל חברה אנושית והם שייכים לטבע האנושי, אשר לא ניתן לנצחו ולא נכון לשאוף לנצחו.

לכן, כשניגשים לפרטים שקשורים לאסתטיקה וליופי, לא כולם יכולים להשתתף, כי לא לכולם יש את הכישורים הדרושים בתחומים אלו. **"וְכָל חָכֵם לֵב בָּכֶם יִבְאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ד'"** (שמות לה י), ומה לעשות – לא כולם חכמי לב.

גם בהיבט הכלכלי, אין כאן מס אחיד על כולם, אלא **"כָּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיֵאֶה אֶת תְּרוֹמַת ד' זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת"**, ואמנם נדיבות הלב יכולה להימצא גם בקרב מעוטי יכולת כלכלית, אולי לשם כך קיים מסלול הנחושת, אבל הזהב והכסף יבואו דווקא ממי שמצבם הכלכלי מאפשר להם לתרום.

מה ניתן ללמוד מכל זה למדיניות הכלכלית שעלינו לנקוט בה? רבים וטובים ממני ניסו למצוא ראיות בתורה לטובת תיאוריה כלכלית זו או אחרת, ולא נראה שמישהו מהם הצליח להביא ראיה ברורה לשיטתו. עם זאת, ניתן ללמוד מכאן עקרונות חינוכיים ומוסריים שיש להשתית עליהם את הכלכלה, תהא השיטה אשר תהיה.

בכל מה שנוגע לעצם השייכות – אסור שהמעמד הכלכלי ישפיע. ואולי מותר לגזור מכך שבכל מה שנוגע לצרכי הקיום הבסיסיים ביותר, אשר בלעדיהם חיי האדם אינם חיים וכבודו כאדם ניטל ממנו, אסור שיהיו פערים. בכל מה שמעבר לכך – יש לאפשר חופש ולטפח מצוינות. יש לקבל בהבנה את השונות באוכלוסייה ולראות בה את ברכת ד', שמתגלה בכך שאנשים שונים התברכו בכישורים שונים.

האתגר האמיתי הוא לא לדגול באופן חד-צדדי בערך השוויון או בערך החופש והשונות, אלא למצוא את שיווי המשקל הנכון ביניהם. ומן התורה אנו למדים שיש לבחון זאת לא רק בראייה חומרית, אלא גם בראייה רוחנית וערכית.